

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI
ÖZEL LİSESİ

A1 TÜRK DİLİ VE YAZINI DERSİ
UZUN TEZİ

Kadının Kimlik Edinim Süreci

Danışman Öğretmen: Halil KOÇ

Öğrencinin Adı: Ecem

Soyadı: GÖNÜL

Numarası: 001129-082

Ödevin Sözcük Sayısı: 3750

Araştırma Konusu: İnci Aral'ın Safran Sarı ve Mor adlı yapıtlarında kadın figürlerin kimlik edinim sürecinin incelenmesi.

ÖZ (ABSTRACT)

Uluslararası Bakalorya Diploma Programı, A1 Türk Dili ve Yazını dersi kapsamında hazırlanan bu tezde, İnci Aral'ın Safran Sarı ve Mor adlı yapıtlarında kadın figürlerin sınıflı toplum yapısında edindikleri konum ve yaşama karşı duruşları ön plana çıkarılarak kimlik edinim süreçleri incelenmiştir.

Çalışmanın giriş bölümünde, kadının toplu yaşama dâhil oldukça toplumun gözünde kadını anlamlandıran kalıp yargılar ile karşılaşacağı vurgulanmış, bu yargıların kadının kimlik oluşum sürecine bireysel katkısını sınırlandıracağı belirtilmiştir. İkinci bölümde ise İnci Aral'ın işlediği kadın figürlerin yaşama karşı duruşları, benimsedikleri değerler, kurdukları yakın ilişkiler ve kimlik edinim süreçleri mercek altına alınmıştır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise İnci Aral'ın tez çerçevesinde incelenen yapıtlarında, geleneksel kadın tiplemesine başkaldıran kadın figürlere hayat vererek toplumsal yargı sisteminin işlevini sorguladığı belirtilmiştir. Kadın figürlerin olaylar karşısındaki tutumlarının belirleyicisi olan düşünce dünyaları neden sonuç ilişkisi içerisinde incelendiğinde; kadın figürlerin etkisinden kurtulmaya çalıştıkları, kadına toplum tarafından yüklenen anlamı yansıtan yargı kalıplarının, kendi düşünce dünyalarında yer edindiği görülmüştür.

(Sözcük Sayısı: 147)

İÇİNDEKİLER

ÖZ

1. GİRİŞ	1
2. ÖZGÜRLÜKÇÜ RUHA SAHİP YÖNLENDİRİLEN KADINLAR	
2.1. Düşünceleri ile Var Olmayı Seçen Eylem ve Figen	6
2.2. Yakınlarının Desteği ile Yaşamını Kuran Fikran ve Melike Eda	11
3. KİMLİĞİNİ EŞİNE TESLİM EDEN RENGİNUR	13
4. SONUÇ	15
5. KAYNAKÇA	17

1. GİRİŞ

Bireyin kimlik edinim süreci, sosyal ortam ile etkileşim haline girdiğinde başlar. Toplum, kadın ve erkeğin cinsiyetleri doğrultusunda rol ve davranış kalıpları belirlemektedir. İki cinse de zihinsel ve bedensel gelişim sürecinde aktarılmış olan bu rol ve davranış kalıpları, toplum tarafından kabul görmüş doğrulardır.

İnci Aral'ın Mor ve Safran Sarı adlı romanlarında toplumun gözünde kadını anlamlandıran kalıplaşmış yargıların kadının kimlik oluşum süreci üzerindeki etkisi farklı sınıfsal geçmişe sahip kadın figürlere yer verilerek işlenmiştir. Aral, kurguladığı kadın figürlerinin geçmişini betimleyerek anlık duygu durumu ile geçmiş yaşantısı arasında paralellik kurmuş ve kadın figürlerinin değişken duygu durumlarını, düşünce dünyalarını ve kişiliklerini çözümlenmiştir. Böylece Aral, kimlik edinim sürecini mercek altına aldığı kadın figürlerin çelişkilerini ve iç çatışmalarını okuyucuya aktarmıştır. Fakat İnci Aral'ın "Safran Sarı" ve "Mor" isimli romanlarındaki kadın figürlerin karakter oluşumu düşünceleri, gerçekleştirmek istedikleri, olaylar ve durumlar karşısındaki duruşları ile ancak yapıtların son bölümünde belirginleşmiştir. Bunun sebebi, Aral'ın kişiliklerini çeşitlendirerek farklı yönleri ile ele aldığı kadın figürlerini, kişilik oluşumunu kısıtlayan; zaman, uzam ve olay birliği eksenine oturtmuş olmasıdır.

Safran Sarı romanındaki Eylem'in kimlik oluşum süreci ailesi tarafından kısıtlanmaktadır. Eylem'in ailesi, parçası olduğu sosyal yapının düşünce kalıplarına ve öngördüğü davranış biçimlerine kendi doğrularını ekleyerek bu doğruları Eylem'e benimsetmeye çalışmış, onun kimlik oluşum sürecini yönlendirmek istemişlerdir. Bu durumun farkında olan Eylem, aile ortamında tanıştığı ideal kadın figüründen bağımsız kalarak kendi kimliğini oluşturmak istemiş fakat iş hayatında ve çevresinde karşılaştığı toplumsal baskıdan kaçamamıştır. Buna rağmen kendisini ifade edebileceği kişiler ile birliktelik oluşturarak kimlik oluşum sürecini tamamlamıştır.

Mor romanındaki Figen, içine doğduğu aile ortamından evlilik hayatında kurulan aile yapısına yerleştiğinde eşinin ideal eş tanımlamasına uyum gösterme zorunluluğu hissederek kendisine yabancılaşmış. Fakat romanın sonuna doğru zihninde yer edinmiş toplumsal yargıları kırmış ve eşinden ayrılarak kendi olmayı seçmiştir.

Mor romanındaki Renginur ise toplumun kadına yüklediği anlam üzerine hayatını kurmuştur. Renginur, eşinin maddi durumu sayesinde sınıf atlamış fakat yerleştiği sınıfın kurallarına uyum sağlayarak kendisine yabancılaşmıştır. Romanın sonunda Figen'in aksine sınıfsal düzenin parçası olabilmek için yönlendirilmeyi kabullenerek kendi kişiliğinden vazgeçmiştir.

Mor romanındaki Fikran ve Safran Sarı romanındaki Melike Eda da kimlik oluşum süreçlerini kısıtlayan uzamda kendilerini ifade etmeye çalışan figürlerdir. Onlar da toplumsal doğrulara baş kaldırırlar fakat onların toplumsal bakış açısından kaçamamasının sebebi, varoluş mücadelesidir. Bu figürler eğitilmiş değillerdir ve dolayısı ile iş bularak kendi hayatlarını kurabilecek donanıma sahip değillerdir. Bu yüzden kendilerine maddi yardımda bulunan akrabalarına muhtaç kalmışlar ve onların maddi yardımı karşılığında kimliklerini ve toplumsal rollerini onların belirlemesine izin vermişlerdir. Romanın sonunda Fikran yönlendirilmekten vazgeçerek ve Melike Eda da kendi işini kurmayı seçerek kimlik oluşumlarını etkileyen toplumsal baskıdan kaçmayı seçmiş, kimlik oluşumlarını tamamlamışlardır.

Aral, Safran Sarı ve Mor romanlarında işlenen kadın figürlerin kimlik oluşum süreçlerini kurgulanmış toplumun değer yargıları çerçevesinde geliştiğini vurgulamıştır. Bu sebeple kadının, kimlik oluşum sürecine bireysel katkısının sınırlı olduğu anlaşılmıştır. Toplumsal baskı altında kendilerini var etmeye çalışan kadın figürler toplumsal bakış açısının oluşturduğu ideal kadın figürü ve kendi doğruları arasında çatışma yaşamaya başlamıştır ve bu çatışma onları toplumsal değerlerden uzaklaştırarak yalnızlaştırmıştır. Çevrelerine ve toplumsal yargı sistemine yabancılaşan kadın figürlerin kimlik oluşum süreci önceden benimsedikleri değer yargılarına bağlanmaları ya da o yargıları yıkan –fakat tam anlamı ile yok edemeyen- düşünce yapılarını benimsemeleri ile sonlanmıştır.

2. ÖZGÜRLÜKÇÜ RUHA SAHİP YÖNLENDİRİLEN KADINLAR

2.1 DÜŞÜNCELERİ İLE VAR OLMAYI SEÇEN FİGEN VE EYLEM

“Safran Sarı” romanında Eylem ve “Mor” romanında Figen için özgürlük, düşüncelerini ifade etmek ve kendileri olabilmektir. Bu iki yan figür, dış görünüşlerinin göz alıcılığı ile değil, sosyal yaşamı algılayış biçimlerinin şekillendirdiği kimliklerini yansıtan düşünceleri ile var olabileceklerini, topluma kanıtlama çabası içerisindedirler. Kendi doğrularına olan bağlılığı ile ön plana çıkan Figen, evliliğini sonlandırarak, Eylem ise ailesinin yanında kalmayı reddederek, sosyal ortamın yarattığı ideal kadın figürüne başkaldırmışlardır. Bu iki yan figür, aile kurumunun, kadının üzerinde kurduğu baskının, kadının düşünce özgürlüğünü sığlaştırarak, kimlik gelişimini yönlendirdiğinin kanıtıdır.

Eylem, sosyal yapının cinsiyete göre belirlediği kalıplaşmış düşünce yargıları ile toplu yaşamın en küçük birimi olan ailede tanışmıştır. Eylem’in annesi, toplumun ona yüklediği rol ve statüyü sahiplenmiş ve sahiplendiği toplumsal gerçekliği, Eylem’e aktararak toplumsal cinsiyet rollerini gündelik yaşamın döngüsünde devam ettirmiştir. Eylem’in annesi, “*Sakın baban duymasın öldürür seni vallahi!*” gibi uyarıları ile yetiştirdiği kız çocuğuna, aile düzenini yönlendiren kişinin babası olduğunu ve kendisine söz düşmediğini anlatmaya çalışarak, kadının aile içindeki konumunu önemsizleştirmiştir. Aral, bu anne figürüne yer vererek kadına toplum tarafından yüklenen anlamı, kadının sorgulamadan benimseyişine ve çocuğuna aktarışına dikkat çekmektedir. Aile yaşantısında Eylem’in cinsel kimliği, aile içindeki söz hakkını elinden almış, düşüncelerinin babasınıninkileri tamamlaması beklenmiştir. Aile, kadın olmanın yetersizliklerini vurgulayacak biçimde din kavramını yorumlamış ve Eylem bu yorumlayışa uygun bir biçimde yetiştirilmeye çalışılmıştır.

“Evdekiler hiçbir zaman ne düşünüp ne hissettiğini anlamaya çalışmamış, onu değersiz bir eşya, akli kıt, güvenilmez bir yaratık saymışlardı. Kız çocuğu oluşunun bedelini eve kapatarak ödetmişler, korkular içinde genç kızlığa geçişini izlemişlerdi.” (Aral, Safran Sarı, 91)

Eylem’in açıklığa kavuşturamadığı düşünceleri ailesi tarafından bastırılmış ve birey olduğu kabullenilmemiştir. Ailesi ile düşüncelerini paylaşamayan Eylem, okuduğu kitapların satır aralarında düşüncelerini şekillendirecek yeni temeller aramıştır. Eylem’in şiir yazma isteği de

düşüncelerini ifade etme ihtiyacının gelişimi ile oluşmuş bir becerinin yanı sıra kendi iç dünyasını ve kimliğini keşfetme yoludur.

“Şairlik bir meslek değil, insanın kendi dipsiz kuyusuna eğilip bakması gibi içsel bir çabaydı, biliyordu. Bu yüzden şairler biraz mahcup, utangaç ve ürkek, gölgelerde yaşarlardı.” (Aral, Safran Sarı, 92)

Eylem için özgürlük, bastırılmış düşüncelerini ifade edebileceği bir ortamda yaşamaktır. Bu ortamı yaratmak için ailesinden uzak yaşamayı seçen Eylem, bu kararı ile ailesinin ona benimsetmeye çalıştığı değer yargılarından ve onun için kurguladıkları kaderden kaçmıştır. Ayrıca, eski adı Mutena’dan vazgeçip Eylem ismini benimseyerek, ailesinin yaşamını yönlendiren kararlarının etkisi altında kalmamayı seçmiştir. “Eylem” adını yeni bir hayatın kapılarını açan bir “anahtar” olarak görmüş ve ailesinden uzaklaşarak kendi hayatını kurmayı seçmiştir.

Eylem’in, kendi yaşamını kurma mücadelesi maddi sıkıntılar biriktikçe anlamsızlaşmaya başlamıştır ve hayat karşısında yenildikçe, “koruyucu bir erkeğe” sığınma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Eylem’in bu ihtiyacı, aile yaşantısında ona aktarılan, erkeğin yaşama karşı verilen mücadele de fiziksel olarak güçlü olduğu ve kadının erkeğe sığınma ihtiyacı duyduğu toplumsal gerçekliğinin, düşünce dünyasında yer edindiğinin göstergesidir. Eylem’in maddi sıkıntılar yaşadığı dönemde, patronu Seyit ile yakınlaşması, yaşamını koruyucu bir erkeğe sığınma ihtiyacının yönlendirmesinin sonucudur. Eylem, Seyit ona kalacak yer verdiği için ona bağlı kalır. Eylem Seyit’in doğrularını kendi istekleri üstünde tutarak yaşamaya başladığını fark ettiği zaman Seyit’i terk eder. Terk ettikten sonra Eylem, yaşamını sürdürebilmek için bir erkeğin koruyuculuğuna neden ihtiyaç duyduğunu sorgular: *“Bu kadar mı korkuyordu geleceğinden? Neden bir türlü kurtaramıyordu kendini, ille de koruyucu bir erkekle var olma saplantısından?” (Aral, Safran Sarı, 138)*

Eylem, hayatı tanımaya başladıkça, insanın düşüncelerinin kısıtlandığı tek toplum yapısının aile olmadığını; insanın kimliğinin, iş hayatı ve çalışma düzenini şekillendiren “sistemin” yönlendirdiğini fark eder ve bireyin toplum içinde var olabilmesi için sistemin bir parçası olması gerektiğini anlar. Eylem’e göre iş hayatında çalışanın kişilik özellikleri sistem tarafından belirlenmektedir. Bu çalışanların yönlendirilmeye alışmış olması ve çevresindeki

haksızlıklara duyarsız kalması beklenmiştir. Eylem ise böyle bir kişiliğe sahip olmadığı için çalışma düzenine ayak uyduramadığını düşünmektedir.

“En büyük kusuru ise hiç kuşkusuz ilkeleri, belli bir kişiliği olması ve kibir gibi görünen birikimiydi. İnsanlar bunun kokusunu alıyor, acımasız bir kıskançlığa kapılıyordu. Yarı aptal, uysal bir yalaka gibi görünmeyi başaramıyordu bir türlü.”
(Aral, Safran Sarı, 187)

Sonunda Eylem, sistemin yarattığı ideal iş kadını kimliğini taşımayı reddederek, sistemin kurduğu iş hayatının dışında kalmış, hayat kadını olarak geçimini sağlamaya çalışmıştır. Eylem’in, seçtiği geçim yolu, onu kimlik karmaşasına sürüklemiş ve bu yüzden gerçeklerden kaçarak sanal dünyaya sığınmıştır. Sanal dünyayı seçmesinin nedeni ise insanların kalıplaşmış toplumsal yargılarını kırarak, var olabilecekleri tek ortam olmasıdır. Eylem’in sanal yazışmalar ile tanıdığı, sistemin insanı sömürme yollarını fark eden ve sistemi yönlendirme yetkisini reddeden Volkan ile yakınlaşması, toplumsal dayatmalardan uzaklaşarak kendisini ifade etmesini ve kimlik oluşum sürecini tamamlamasını sağlamıştır. Fakat Eylem’in *“Korkuyorum, sakla beni”* (Aral, Safran Sarı, 344) gibi söylemlerle, Volkan’ın kollarına sığınışı yaşam ile verdiği mücadele de kadının erkeğin korumacılığına ihtiyaç duyduğunu kabullenişidir. Volkan kadını dokunarak sevmeyi öğrenmiş bir adamdır. Eylem toplumsal yapı hakkındaki fikirleri ile Volkan’ın aklında yer edinerek kadının toplumsal baskıdan –elinden geldiğince- korunarak oluşturduğu kimliği ile erkeği etkileyebileceğini kanıtlamış ve kadının erkeğin yanında var olabileceği görüşüne karşı gelmiştir. Böylece Eylem’in toplumsal değerlere baş kaldıran kimliğinin çeliştiği kalıp yargıların etkisi altında olduğu söylenebilir.

“Başka bir şeydi Eylem’e duyduğu. Neydi? Bu şiddetli, yürek burkan özlem neyin nesiydi? Yazmanın derin saflığı, hesapsız yürekliliği ile buluşmuş olmaları mı? İnsanın kendinden ayrı düşmüş benliğiyle sarsılmadan ve sinmeden yüzleşmesini sağlayan sözcüklerin esnek ve geniş, ele avuca sığmaz zenginliği mi?” (Aral, Safran Sarı, 329)

Mor romanında Figen, eşi Armağan’ın onunla paylaştığı fikirlerinin etkisi altında kalmış ve bunun sonucu ona aşık olmuştur. Figen’in Armağana olan aşkı, Armağan’ın onun dünya görüşlerini ve fikirlerini önemseyişi ile pekiştirilmiştir.

“Seveceği erkek onu fiziği yüzünden değil, zekâsı, mantığı nedeniyle sevmeliydi. Evet, Armağan’a ilk görüşte âşık olmuştu ama dış görünüşünden çok açık, güven verici kişiliğinden etkilenmiş olduğunu da saklamamıştı. Onun; kendisini, niteliklerini göz önünde tutarak sevmiş olması, Figen için bir başarıydı.” (Aral, Mor, 261)

Figen’in, Armağan’ı sevmesinin nedeni onun düşüncelerini ifade edebilme yeteneğine sahip olmasıdır. Ancak Figen Armağan’ın düşüncelerini savunuş biçimini ve bu düşüncelerin onun kişiliği üzerindeki etkisini yadırgar. Figen, içine doğduğu aile ortamından evliliği sonucu uzaklaşmış ve kendi bir aile kurmuştur. Bu aile ortamında eşini tanımış ve onun ideal eş tanımlamasına uyum göstermek zorunda kalmıştır. Evlendikten sonra Figen, Armağan’ın *“kendi düşünce ve eylem çizgisinde varlığı ve kişiliği ile ilgili olarak bir tür ideallik kavramı oluşturmuş, kendini bunun içine kapatmış”* (Aral, Mor, 262) bir adam olduğunu anlamıştır. Armağan, Figen’in dünya görüşünün temelsizliğini küçümsemiş ve onun *“heyecanlarını denetleyebilen, ağırbaşlı, dengeli, sakin ve kararlı bir kadın”* (Aral, Mor, 129) olmasını isteyerek, kişiliğini kendi doğrularına uygun bir yapıya sokmaya çalışmıştır. Düşünceleri ile kendini var etme çabasında olan Figen ise kocasının onu değiştirme çabalarına, “kendi” olarak karşı gelmiştir.

Evliliğindeki düşünce paylaşımının azalması ve eşinin ideal eş tanımlamasına uygun yaşama baskısı, Figen’i iç çatışmaya götürerek yalnızlaştırmıştır. Bu süreçte Figen, kendi kimliği ve toplumsal doğruların oluşturduğu ideal eş rolü arasında sıkışmış bir kadın figürüne dönüşmüştür. Toplumsal yapının beklentilerini karşılayan sevgi dolu eş olarak evliliklerindeki rolünü değerlendirdiğinde, *“onun beklediği kadın”* olmadığını ve *“aralarındaki uzaklığı giderecek beceriyi”* (Aral, Mor, 257) gösteremediği için kendisini suçlu hissetmiştir. Eş olarak yetersizliklerinin farkında olan Figen, Armağan’ın saklamaya çalıştığı zayıflığının ve ona duyduğu ihtiyacın farkına vardıkça kocasını sahiplenme isteği duymaya başlamıştır.

“Sıkıca tutunacağı şey, ben olayım istiyorum. O kadar dürüst ve iyi niyetli ki kendi başına uçmaktan korkuyor. Ona karşı cömert ve iyi olmalıyım. Onu böyle düşümleyen şey gözlerinde parlayan ve duygusallığına karşı koyan akli çünkü.”
(Aral, Mor, 282)

Figen kendisini, aileyi birleştirici rolünü üstlenme zorunluluğu olmayan bir kadın olarak değerlendirdiğinde ise evliliğinde benimsediği kişiliğinin ve yetiştirilme biçimine uymayan davranışlarının nedenini sorgular:

“Bu tuhaf, ona uymayan ilişkinin sarmalına nasıl dolandığını anlamıyor Figen. Özgür ruhlu biri o. Özgüveni gelişmiş, kendi ayaklarının üstünde durabilen bir kadın. Yirmi üç yaşına gelmiş, iyi eğitim görmüş, aydınlık bir bakış açısı edinmiş,(...) gerek aile gerekse iş hayatında sürekli onaylanmış bir genç kadın. Armağan’ın karşısında neden bu kadar edilgen? Neden kadın, erkek ve aşk anlayışında yeri olmayan konumda?” (Aral, Mor, 265)

Figen, Armağan’ı eşi konumunda sahiplendiği sürece, kendi kimliği ve özgürlük anlayışından uzaklaşacağını fark eder. Figen, evli kaldıkları süre içerisinde, sevgisinin Armağan’ın düğümlenmiş kişiliğini çözümleyemeyeceğini anlar ve duygularını örtme çabası içerisinde olan Armağan’ı gözlemledikçe, eşinden uzaklaşmaya başlar. Aslında Figen’in kimliğini bastırmasının sebebi eş olarak sorumlulukları ve Armağan’a olan sevgisidir. Figen, Armağan’dan uzaklaştıkça, ona duyduğu aşk körelir ve eşi olarak üstlendiği sorumluluklar önemsizleşir. Figen, Armağan’a duyduğu aşkı yitirdikçe, Armağan’ın beklenti ve düşüncelerine bağlı olarak kurduğu yaşam anlamsızlaşır ve sonunda ondan uzaklaşarak kendi olmayı seçer ve bu kararı ile kimlik oluşum sürecini tamamlar.

“Bir gün, er geç her şeyin yoluna gireceğini, o tatlı gönül esenliğine ulaşacağını biliyordu. (...) yolunu kesen tek engelin Armağan’a duyduğu sevgi olduğunu düşündü.” (Aral, Mor, 257)

Ailesinin toplumun gözünde kadını anlamlandıran kalıp yargıları kendisine benimsetmeye çalıştığını fark eden Eylem maddi sıkıntılar yaşadığı zaman koruyucu bir erkeğin yanına sığınmak istemiştir. Figen ise eşinin kendisini değiştirme isteğine katlanamamış ve onu terk etmek istemiştir. Fakat bu kararı verirken kadına toplum tarafından yüklenen tüm zorluklara rağmen eşinin yanında olan ve ailenin birleştirici gücü olan ideal eş rolünün etkisi altında kalarak iç çatışma yaşamıştır. Böylece kadının toplumsal bakış açısı ile değerlendirilmesine karşı olan Eylem ve Figen’in düşünce dünyalarında toplumun gözünde kadını anlamlandıran kalıp yargıların yer edindiği anlaşılmış ve bu iki figürün toplum tarafından kadına yüklenen anlamdan etkilendikleri sonucuna varılmıştır.

2.2 YAKINLARININ DESTEĞİ İLE YAŞAMINI KURAN FİKRAN VE MELİKE EDA

“Safran Sarı” romanında Melike Eda ve “Mor” romanında Fikran, yaşamdan aldıkları ağır darbelerin acısı ile yıkılmış figürlerdir. Onları sahiplenenler ise akrabalarıdır. Bu figürlerin akrabalarına olan maddi bağımlılıkları sürdükçe, onların sosyal hayattaki temsilcileri haline gelmişler ve kimliklerini ve toplumsal rollerini onların belirlemesine izin vermişlerdir.

“Safran Sarı” romanında Melike Eda, tanınmış bir eski eser uzmanı olan dayısının desteği ile toplumsal yaşamda kendisini var etmiş, yenilgilerinin yaktığı yaşamından güçlü bir kadın yaratmıştır.

“Kendisini antika işine çeken, sanatın inceliklerini öğreten, hatta takı işine yönlendiren oydu. Melike kişisel yenilgiler tarihinin son satırlarını yaşadığı sırada dayısı onu yerden kaldırıp ayaklarının üstüne dikmiş, geçmişini geride bırakma fırsatı vermişti. Ona bir hayat borçluydu.” (Aral, Safran Sarı, 41)

Geçirdiği yıkıcı çocukluk döneminin ardından, geçmişini yadırgadıkça yalnızlaşan ve kendisinden uzaklaşan Melike, başarısız evliliğinin ardından yaşama tutunma gücünü kaybetmiş ve kendisini başkalarının kollarında aramaya başlamıştır. Dayısı, Melike’nin yalnız kalma korkusunu anlamış ve eski evlerinden birini iş kurabileceği bir dükkan haline getirerek, Melike’ye, toplumsal yaşama iş kadını olarak dahil olma fırsatı sunmuştur. Dayısı ile kurduğu iş ortaklığında Melike, kaçakçılık işinin içerisine sürüklenmiştir. Melike, dayısı yaşamına dâhil olunca yalnızlığından kurtulmuştur ancak, dayısı Melike’nin toplumsal yaşamdaki rolünün belirleyicisi olmuş ve bu role uygun düzenlenmiş yaşam biçimi, onu özgürlük anlayışından ve kendi doğrularından uzaklaştırmıştır.

“Melike’nin; değer yargılarının hangi bağlantılar bütünü içinde oluştuğunu, ilke ve inançların hangi düzlemde anlam taşıdığını ya da taşıyamaz hale geldiğini anlama gayretinden uzak olduğu, koşullanmalar, yılgınlıklarla dolu yıllardır onlar” (Aral, Safran Sarı, 290)

Kendi kimliğine yabancılaşan Melike, takı işini kurarak dayısının çizdiği yaşam tarzının dışına çıkmış ve özgürlüğüne kavuşmuştur. Dayısına hizmet etme zorunluluğundan kurtulduktan sonra Melike, yalnızlığının onu düşürdüğü çaresizliği ve geleceksizlik hissini, aile kurarak giderme ihtiyacını hissetmiştir. Melike’nin bu isteği, çevresindeki kadınlar gibi aile içinde

anne rolünü benimseyerek mutlu olabileceği ve sosyal yaşamda yer edinebileceği toplumsal gerçekliğinin yaşamını yönlendirdiği göstermektedir. Böylece o da Figen ve Eylem gibi kadın oluşunu toplumsal bakış açısı ile değerlendirmiş ve toplumda yer edinebilmek ve mutlu olabilmek için anne olması gerektiği sonucuna varmıştır.

“Filmlerde gördüğü kalabalık aile sofralarına, çoluk çocuk neşeyle yenen yemeklere hep özenmişti. (...) Bir çocuk yapmalıydım, yapmalıyım diye düşündü. Bir liman olmasa da iyi kötü gemi olabilecek bir erkekten bir çocuk yapmalıyım.”

(Aral, Safran Sarı, 59)

Mor romanında Fikran, eşinin inşaat işçiliği yaparken iş kazası yüzünden ölmesi sonucu, küçük kızı ile ortada kalmıştır. Zengin bir işadamı olan İlhan, kendi şirketinde Fikran'ı işçi olarak göstererek aylık maaşa bağlamış ve onu evlerinden birisine yerleştirerek, maddi olanaksızlıklar içinde yaşama bağlanmaya çalışan Fikran'dan yardımlarını esirgememiştir. Fikran, İlhan sayesinde yaşamını kurmuştur; ancak, maddi olarak İlhan'a bağımlı kalmış, yaşam düzeni ve davranışları ile onun ismine söz getirmemeye özen göstermek zorunda kalmıştır. Fikran bu yaşamı sürdürürken, kendi kimliğini yitirmiş, isteklerini susturmuştur.

“Toplum ve ahlak kurallarını boşlayan, o bozukluklara aldırmadan coşkulu, savruk, ölümcül bir yaşam arzusuyla dolu dolu yaşayan insanların serüvenlerine ortak olmak istemişti. Genç kızlığını, kadınlığını doya doya yaşamadan, ne olduğunu anlamaya fırsat kalmadan evlendirmişti Fikran'ı, uslansın diye. Ne İlhan'ın ne de Revan'ın gölgeleri çekilmişti üzerinden. Aman eniştesine söz gelmesin, aman utanıp sıkılmasın!” (Aral, Mor, 363-364)

Fikran kardeşinin üstünden geçinmesi ve para için cinayet işlemeye razı oluşu ile tip niteliğini taşıyan bir figürdür. Romanda yolsuzluklarla özdeşleştirilen Fikran, kardeşi Revan'ın maddi varlığından faydalanarak, sürekliliğini yitirmeyen para kaynağı elde etmiştir. Kardeşi Revan'ın verdiği para ile kızının okul taksitlerini karşılamış, temel ihtiyaçlarını gidermiştir. Her ne kadar Fikran, kardeşinin zayıf kişiliğinden ve yenilgiyi kabullenişinden faydalanarak onu yönlendirmeyi başarmış olsa da Revan, kocasının iş hayatındaki konumundan elde ettiği maddi gücü elinde tutarak, onu kendisine bağımlı kılmıştır. Bu yüzden Revan ile İlhan'ın boşanma kararı alması ve İlhan'ın onları mirasın büyük bölümünden mahrum bırakması, Revan'ın hayatını etkilediği kadar, Fikran ve kızının da hayatını etkilemiştir. Boşanma

döneminde Fikran'ın İlhan'dan aldığı maddi gelir kesilince Fikran, İlhan'ı öldürerek, mirastan alacağı pay ile kendi yaşamını kurmayı planlamaktadır. Aslında Fikran'ın İlhan ile maddi bağı kesildikten sonra onu öldürmeyi istemesinin sebebi onun yaşamında yönlendirici konumunda olmak istemesidir. Çünkü Fikran toplumun yargılarının sınırını belirlediği ahlaki değerleri umursamadan, yaşamayı arzulamıştır fakat bu isteği toplum tarafından kabul görülmediği için bastırılmaya çalışılmıştır. Toplumun kişiliğini yönlendirme çabası altında ezilen Fikran, İlhan'ı öldürerek onun yaşamını yönlendiren kişi olacak ve yönlendirilmenin verdiği güçsüzlük hissiden kurtulacaktır.

“Çoğu kez, pek çok durumda, yolculuğun ortasında trenden zorla, apar topar indirilmiş gibi hissetmişti kendini. Hep başka başka peronlarda başka trenleri beklemekle geçmişti hayatı. Şimdi sonunda beklediği tren gelmiş miydi yoksa?”
(Aral, Mor, 370)

Melike ve Fikran maddi sıkıntılar çektikleri dönemde akrabalık bağı kurdukları kişilere sığınmışlardır. Bu kişiler onlara maddi yardımda bulunarak toplumsal yaşamda yer edinmelerine yardımcı olmuşlardır. Melike'nin dayısı onu antikacılık işi içine çekerek toplumsal konumunu belirlemiş ve bu konuma uygun yaşam biçimini ona benimsetmeye çalışarak onun kimlik oluşum sürecini etkilemek istemiştir. Toplumun kadına yüklediği anlamı önemsemeden yaşamaya çalışan Fikran ise, İlhan'dan aldığı maddi desteğin karşılığında hayatını İlhan'ın yönlendirmesine izin vermiştir. Böylece Melike ve Fikran kimliklerinin bu kişiler tarafından yönlendirilmesini kabullenmiştir çünkü varlıklarını sürdürebilmeleri onlardan aldıkları maddi desteğe bağlıdır. Melike, Fikran'ın aksine kendi işini kurarak toplumsal dayatmalardan kurtulmuştur fakat anne olarak toplumsal yaşamda yer edinme arzusu onun da karşı geldiği toplumsal yargı kalıplarının etkisi altında olduğunu kanıtlamıştır.

3. KİMLİĞİNİ EŞİNE TESLİM EDEN RENGİNUR

Toplumsal yaşam, gelir miktarının bölümlere ayırdığı sınıfsal tabakaların etkileşimi sonucu oluşmuştur. Hiyerarşik düzenin üst basamağına yerleşmiş erkekler, para ile kazanılmış saygınlıklarından ve ataerkil toplum yapısının yarattığı güçlü erkek kimliğinden güç alarak, kadını da yönetmeye kalkışırlar. İş hayatında yönetici konumunda olmaya alışmış olan İlhan da, evliliğinde maddi gücü elinde bulundurarak, eşleri üzerinde egemenlik kurmuştur.

İlhan'ın ikinci eşi Renginur, kırsal kesimden İzmir'e göç etmiş, kapıcılık yaparak geçimini sağlayan bir ailenin kızıdır. Maddi sıkıntıların zorlaştırdığı yaşam koşullarına uyum sağlamaya çalışırken, *“kapıcı çocuklarının kaçınılmaz yazgısı olan her türlü itilip kakılmayı, özlemi ve ezikliği”* (Aral, Mor, 177) yaşamıştır.

Renginur, İlhan ile evlenerek, sınıf atlamış ve yerleştiği sınıfın kurallarına yönelik yaşamını düzenlerken kimliğini yitirmiştir. Fakat evliliğinin ilk yıllarında Renginur konumlandığı sınıfsal düzenin etkisi altında kalmayacağını ve kişiliğinin yönlendirilmesine izin vermeyeceğini vurgulamıştır.

“İlhan da beni bir çocuk kadın olarak görmekten hoşlanıyor. Birçok bakımdan henüz uyanmamış, olgunlaşmamış olduğuma, yetiştirilmem gerektiğine inanıyor. Oysa ben çocuk değilim. Yirmi dört yaşındayım, anne oldum ve benim de hayata ilişkin görüşlerim, deneyimlerim ve bir tutumum var.” (Aral, Mor, 177)

Fakat toplumsal baskı ve eşinin onu değiştirme isteği Renginur'u bu tutumundan uzaklaştırmıştır. Zenginliğin getirdiği izlenmişlik duygusu, onu, insanların beklentilerine yönelik hareket eden bir kadın haline getirmiştir. İlhan'ın arkadaşları ile tanışıkça paranın insanların yaşam düzenini ve kişiliğini şekillendirmesine tanık olmuş, paranın gücüne sahip olan insanların yer etmiş tavırları ve konuşma biçimlerini gördükçe, sınıfsal yapılaşmada bireyin bulunduğu basamağa göre oluşturulan kimliği edinmesi gerektiğini, aksi takdirde sınıflı yapıdan dışlanacağını fark etmiştir. İlhan'ın onu yaşadığı toplumsal düzende, sınıfsal üstünlüğünü temsil edecek bir eş haline getirme çabasına onu hoşnut ve sevgisini diri tutmak uğruna katlanmaktadır. İlhan, ona nasıl bir eş olması gerektiğini öğrettikçe Renginur, zenginliğin belirlenmiş kurallarına uygun yaşamaya çalışarak, kendi kimliğini yitirmeye başlamıştır.

“Özgürlüğünün sınırlarını yokladı. Sandığı kadar geniş değildi. Bu adamın kendisine sahip olmasından, yönetmesinden, hatta gençliğini sömürmesinden şikâyetçi değildi. Olmazdı. Bir kadının kendini güçlü bir erkeğe tümüyle teslim etmesi, rahatlatıcı bir duyguydu.” (Aral, Mor, 382)

Ancak Renginur, kadının toplumsal yaşamda yer edinebilmesi için para ile kazanılmış saygınlığı elde etmesi gerektiğini düşünmektedir ve İlhan'a teslim oluşu onu rahatlatmıştır.

Renginur'un bu düşüncesi, toplum tarafından ona benimsetilen erkeğin, yaşama karşı verilen mücadele de kadından daha dayanıklı olduğu ve kadının varoluş mücadelesinde erkeğe sığınma ihtiyacı duyduğu toplumsal gerçekliğinin, düşünce dünyasına yerleştiğini kanıtlamaktadır. Böylece Renginur, toplum tarafından kadın için belirlenmiş kalıp yargıların dışına çıkmayarak, erkeğin gücüne sığınmış ve maddi gücün kimliğini satın almasına göz yumarak kadının ancak onun kişiliğini yönlendiren güçlü bir erkeğin yanında yer alarak rahata kavuşacağını vurgulamış, kadını küçümsemiştir.

4. SONUÇ

Toplum, cinsiyetler arasındaki sosyal sınıflaşma yapısını belirleyerek, kişilere nasıl ideal kadın veya erkek olabileceklerini belirli kalıp yargıların dışına taşmayarak öğretir. Kadın ve erkek, toplumun kültürel birikiminin ve tarihi sürecin şekillendirdiği beklentilerinin etkisi altında kalarak, kendi kimliklerini oluştururlar. Aral'ın anlatımında bu süreç kadın figürlerin kimlik oluşumuna engel olarak, sosyal yaşantıya dâhil olmalarına olanak tanıyacak benlik süreçlerinin gelişimini yavaşlatmaktadır.

Aral'ın işlediği kadın figürler, toplumsal yapının oluşturduğu kadın tanımlaması ile iç içe yaşamaları sonucu kadın oluşlarını toplumsal bakış açısı ile değerlendirmeye başlamışlardır. Eylem, düşünce yapısını kısıtlayan ve onun birey olduğunu kabullenmeyen aile bireylerinden bağımsız yaşayarak onların kendisine benimsetmeye çalıştığı, cinsiyetini anlamlandıran düşünce kalıplarından kaçabileceğini düşünmüştür. Fakat kendi yaşamını kurarken karşılaştığı zor koşulları fark ettikçe “koruyucu bir erkeğe” sığınma ihtiyacını duymuştur. Bu ihtiyacı duyması, kadının erkek ile karşılaştırıldığında fiziksel olarak güçsüz oluşu sonucu, erkeğin desteğine ihtiyaç duyması gerektiği varsayımını ön plana çıkararak toplumsal yaşamda kadını konumlandığı ve ailesinin ona benimsetmeye çalıştığı doğruların ışığında zihninde oluşan güçsüz kadın figürünü benimsediğinin göstergesidir. Melike, dayısının yaptığı iş olan kaçakçılığı benimseyerek kendisini dayısının varlığının uzantısı olarak görmüş, kendi doğrularından uzaklaşmıştır. Melike, dayısının toplumsal yaşamdaki rolünün belirleyicisi olduğunu fark ettiği zaman ondan uzaklaşarak yalnızlaşmış ve bu yalnızlık hissinden kurtulmak için aile kurmak istemiştir. Melike'nin bu düşüncesi, çevresindeki kadınlar gibi aile içinde “anne” rolünü benimseyerek sosyal yaşamda yer edinebileceğini belirten toplumsal gerçekliği benimsemesi sonucu oluşmuştur. Figen'in

kendine iş hayatında yer edinmiş ekonomik özgürlüğe sahip bir kadın oluşu maddi kaygılar taşımadan kişiliğini kendi doğrularına uygun bir yapıya sokmaya çalışan eşinden uzaklaşabilmesini ve kendi kimliğini keşfetme yolunda ilerlemesini sağlamıştır. Fakat o da eşinin doğrularına teslim olarak, benimsediği düşünce yargıları ve toplumsal doğruların oluşturduğu eş rolü arasında sıkışmış bir kadın figürüne dönüşmüştür. Fikran ise başına buyruk ve toplumsal yargı sistemini önemsemeyen yaşamaya çalışmasına rağmen zor zamanında kendi ayakları üstünde durmak yerine erkeğin maddi desteğine sırtını dayamıştır. İlhan ise maddi gücü ile kendine bağlı kıldığı Fikran'ın kişiliğini yönlendirmeye kalkmıştır. Buna rağmen Fikran kadın olarak güçsüz olduğunu kabullenmiş ve erkeğin maddi gücüne sığınmayı sürdürmüştür. Renginur da diğer figürler gibi güçlü bir erkeğin yanında bulunarak kendisini var etmeye çalışmıştır. İlhan'ın onu değiştirmesine izin vermeyeceğini vurgulayan Renginur, İlhan'ın onu kendi zihninde oluşturduğu ideal eş tanımlamasına uygun bir yapıya sokmaya çalışmasına boyun eğerek edindiği toplumsal saygınlığı korumayı seçmiş ve erkeğin istekleri karşısında edilgen konumda olduğunu vurgulamıştır. Kimlik oluşum süreçlerinde karşılaştıkları çevre baskısı ve toplumsal dayatmalardan uzaklaşan bu kadın figürler, farkında olarak ya da olmayarak kaçmaya çalıştıkları kalıp yargıların etkisi altında kalarak düşüncelerini onlara göre şekillendirmişlerdir.

Aral, Safran Sarı ve Mor başlıklı romanlarında geleneksel kadın tanımlamasına başkaldıran kadın figürlere hayat vererek toplumsal yargı sisteminin işlevini sorgulamaktadır. Aral, sorguladığı toplumsal yargı sisteminin kadının yaşamını yönlendirdiğini ve kadınların bu durumdan hoşnut olmadıklarını vurgulamıştır. Bu kadınların yaşamlarında edindikleri tek amaç kadını yargılayan bakış açısını kırarak toplumsal yaşamda kendi kimlikleri ile yer edinmektir. Fakat kadın figürler etkisinden kurtulmaya çalıştıkları bakış açısının kendi düşünce dünyalarında da yer edindiği, olaylar karşısındaki duruşları ve yaşamlarını yorumlayışlarından anlaşılmaktadır. Kadın figürler, kadının yaşam mücadelesinde erkeğe sığınarak ve ya aile kurarak toplumsal yaşamda yer edinebileceğini ve maddi destek görebileceklerini düşünmüşlerdir. Ayrıca onların kişiliğini kendi doğrularına uygun yapıya sokmaya çalışan kişilerin maddi desteğini yitirmemek için yönlendirilmeyi kabullenmişlerdir. Bu düşünceleri ile kadını çaresizleştirip, kadının yaşam mücadelesinde yenik düşmeden sınıflı toplum yapısında yer edinebilmesi için kişiliğini yönlendiren güçlü bir erkeğin yanında yer alarak, ona olan yakınlığına göre tanımlanması gerektiği kanısına varmışlardır.

5. KAYNAKÇA

ARAL, İnci. *Safran Sarı* . İstanbul: Kırmızı Kedi Yayıncılık, Şubat 2011.

ARAL, İnci. *Mor*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayıncılık, Şubat 2011.

<http://sbedergi.karatekin.edu.tr/Makaleler/1420404194_5.kitapcik.pdf> Metin,Abdullah.